

GASETA DE LES ARTS

1.er DESEMBRE 1926

DIRECTOR: JOAQUIM FOLCH I TORRES

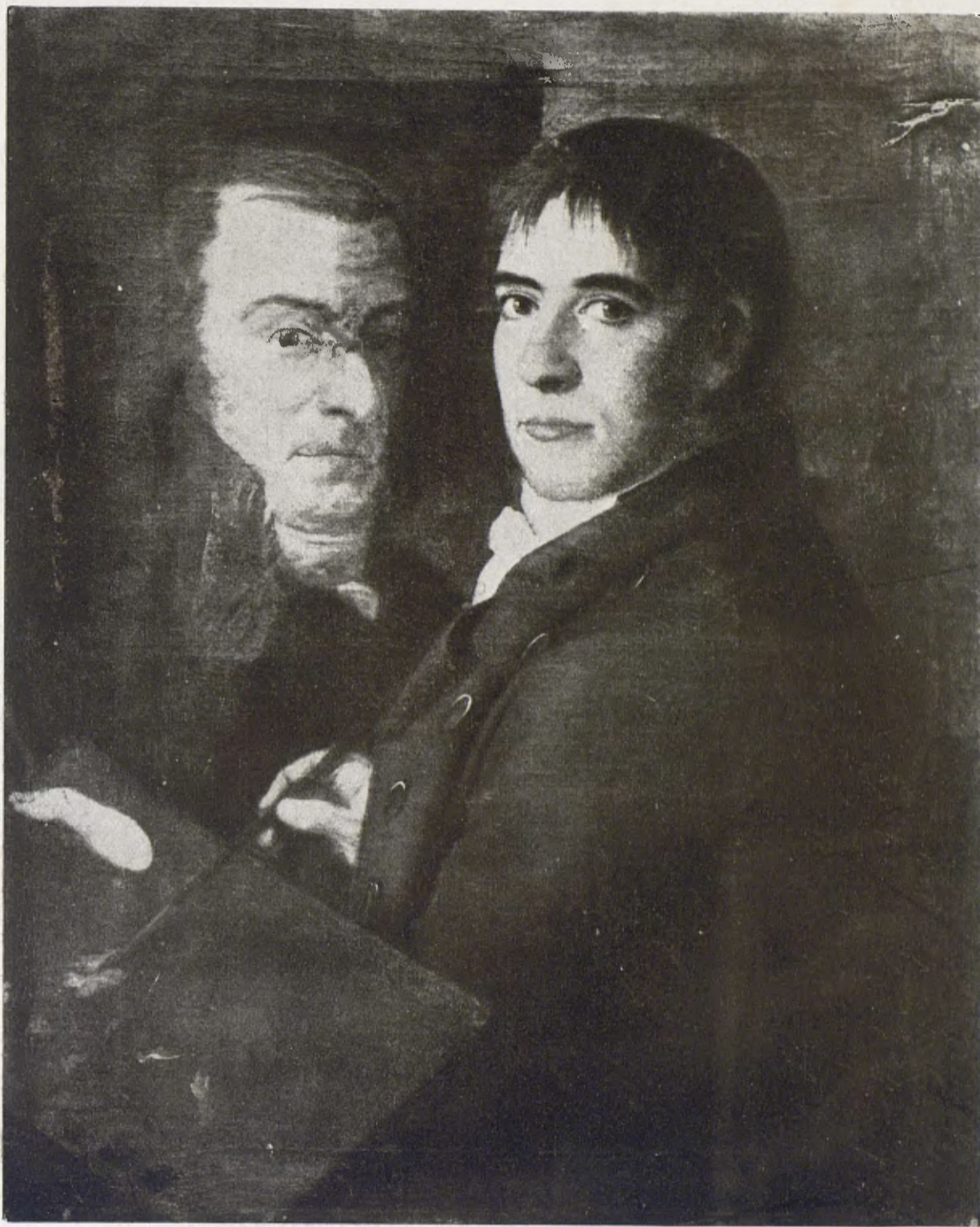
Any III.— Núm. 62

El pintor Lacoma (1784 †1849)

En el programa de la tasca de rehabilitació dels mestres pintors del segle XIX, que iniciarem dins la disolta Junta d'Exposicions d'Art, hi teníem apuntat el nom del pintor Francisco Lacoma i Sans (1784-1849). No és que aquest nom sigui una revelació, ni era pretensió nostra, com avui no ho és, el «descobrir» una personalitat que és ja coneguda pels estudiosos i *amateurs* del nostre art vuitcentista; però sí que una exposició de la pintura d'en Lacoma, difícil de fer per l'escampall de les seves obres a França, ens hauria portat, tot percaçant-les, a seguir els passos d'aquest artista, interessant pel seu art i pel moment que va viure; interessant especialment per la seva intervenció poc coneguda en temps de Lluís XVIII de França en l'important afer diplomàtic que tingué com a satisfactori resultat la restitució pel rei de França, a Espanya, d'algunes de les grans obres d'art que amb destí al Museu Napoleònic les tropes franceses, en el moment de la invasió, s'en havien emportat de Madrid a París.

Les notes escasses que tenim reunides per a fer la seva biografia, són certament insuficients. Calen fer a Madrid, París i a Barcelona mateix mantes comprovacions i recerques, i si avui malgrat i la insuficiència d'aquests materials ens atrevim a parlar aquí del pintor Lacoma, ho fem únicament per a fundar l'esperança de que en publicar el nostre projecte, més d'un auxili ens serà enviat i que els successors ignorats que l'artista pugui tenir a Barcelona, interessats com nosaltres en la glòria del seu antecessor, ens comunicaran les notícies i dades de família que poguessin tenir, i ens informaran sobre l'existència d'obres que poguessin conèixer o posseir; i ens guiaran potser per a emprendre a la capital de França la ruta (exhaurida pel temps) que va seguir el pintor, en els trenta anys desconeguts de la seva existència que s'escauen ésser els de l'època de plenitud de la seva vida, i seguretat del seu art.

Es tota particular l'afició especial a l'estudi de l'obra d'aquest home que ha despertat en nosaltres el seu auto-retrat que posseïx el Museu de Belles Arts. El tenim en la Sala II, on ve senyalat amb el

Auto-retrat del pintor Francesc Lacoma i Sans (1784 †1849.) Museu de Belles Arts de Barcelona. (Cl. L. del M.)

número 6 del Catàleg recentment publicat (1).

La figura juvenívola i vibrant de l'artista, apareix en el quadre, pintant «el seu retrat quan serà vell» (?). Aquest tret d'ironia filosòfica, la viva inoblidable d'aquells ulls, l'accentuada energia de les faccions, amb el nas aquilí i la boca sensual, amb el front alt sota el serrell del pentinat a la moda del temps del Consulat francès; tot en fi desvetlla l'atracció d'un temperament i traça damunt la general mansuetud de l'art de l'època, com el llucienteig cuetejant d'un llampec de vida.

Aquest auto-retrat de Lacoma, ingressà al nostre Museu, amb totes les obres que formava l'antic Museu de pintura de la Diputació. De l'in-

(1) Junta de Museos de Barcelona. — Museo de Bellas Artes. — Catálogo por F. Guasch y Homs y E. Batlle - 1926.

ventari, suara darrerament refet i revisat i en les dades administratives de l'adquisició, no hem trobat a qui fou adquirit, perquè és la Diputació qui el va adquirir abans d'ésser fundada la Junta de Museus. En el dors de la tela hi ha unes lletres en tinta que diuen que el quadre havia sigut propietat de D. Antoni Lacoma, oncle del pintor, i que el retrat fou pintat en 1805.

Seguint aquestes dades, el pintor, nascut l'any 1784, tindria vint-i-un anys en pintar aquest seu auto-retrat. Potser hauríem fet a Lacoma, un xic més vell si pel sol retrat judiquéssim. El seu tipus macís, més que el seu rostre, podia fer-ho creure; però cal comptar amb que la indumentària pot determinar un cert *en bon point* en la figura i que d'altra part res s'oposa a l'edat que aquesta data escrita al dors de l'obra determina.

Certament a vint-i-un anys, fer aquest cap de l'auto-retrat, no és poca cosa. Algunes poques incorreccions evidents hi ha en l'obra que la juvenesa pot justificar sobradament; però hi ha una fibra extraordinària i una intensitat que revelant un ver artista, explica que Lacoma, que havia cursat els seus estudis a Llotja, en temps de la Direcció d'en Moles, a l'edat de dinou anys, guanyés plaça de pensionat a Madrid per la Junta de Comerç de Barcelona, i que en els anys 1805 (època del nostre auto-retrat) i en 1808, ço és, a vint-i-un i vint-i-quatre anys respectivament, guanyés el Premi del primer lloc en la primera aula en els Concursos generals que celebrava l'«Acadèmia de San Fernando» de Madrid, de la qual, el pensionat de Llotja, era deixeble distingit.

De la seva activitat en aquesta hora de la seva vida d'estudiant, en tenim testimoni pels exercicis de pensionat que els autors esmenten i que revelen en el jove deixeble de la nostra escola un esforç de treball considerable. Tals són les còpies de l'antic, entre les quals hi ha un Crist d'Alonso Cano, sis còpies d'obres de Mengs, tres còpies de Van Dyk, i un Sant Jeroni, còpia de Ribera. Per aquestes còpies, Lacoma, demostra, sinó res més, l'embranchida d'escollir models difícils, i una base de preparació tècnica prou forta per a fer d'ell un pintor que en el futur, havia de viure a París i passar allí pintant tota la segona meitat de la seva vida.

L'hora en què aquest pintor barceloní ingressà a la vida artística barcelonina, és aquella dels anys anteriors a la invasió napoleònica, que el nostre estimat mestre Raimon Casellas va estudiar en la sèrie d'articles publicats a la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya* sota el títol de «L'Estil Imperi a Barcelona», l'hora d'aquell cenacle d'en Flaugier, en què predominaven encara a Llotja els darrers barrocs i els darrers francesistes dels estils «Lluisos». Flaugier venint de França, i havent hagut personals relacions amb el pintor Lluís David, era a Barcelona el representant del neoclacissisme de la Revolució Francesa i l'autoritat màxima en l'ordre d'aquest nou ideal que les arts seguien i la moda adoptava. En Casellas en parlar-nos dels mestres que feien rotlló a l'entorn de

la figura prestigiosa de Flaugier (el francès catalanitzat), esmenta els noms d'en Planella, en Mayol i en Pau Rigalt, tots ells gent jove havent tombat la trentena. No ens parla pas d'un Lacoma, que aleshores era un bailet que prometia i que vistos els seus mèrits, a dinou anys (els complí l'any 1803), l'enviaren a Madrid, on residia segons les dades ja indicades l'any 1805 i l'any 1808, data aquesta de la invasió francesa a Espanya, i data ensems en què la Junta de Comerç pensionà a Lacoma, per anar-se'n a Itàlia i a França a estudiar. Conseqüentment, en venir la invasió francesa a Barcelona, en ésser nomenat en Flaugier Director de Llotja, davant la dimissió del que era Director, en Jaume Folch, i davant la de tot el claustre de professors de l'Escola, que no volgueren jurar el govern invasor; i alhora que el Cenacle d'en Flaugier es desfeia, fugint en Planella a allistar-se amb les tropes del general Copons, i emigrant en Mallol a Mallorca i retirant-se en Pau Rigalt a Vilanova; quan el Mestre anava a exercir el seu magisteri «imperialista» des de l'Escola oficial, en Lacoma no hi era, i per això l'art d'aquest i el que hi ha d'«estil Imperi» en ell, ho hem de considerar com un fet fora de l'òrbita barcelonina, com un cas que es deslliga del procés general de la introducció i difusió a Barcelona de l'art de Lluís David i els seus seguidors i de la moda Imperi.

Des de la fi de l'any 1808 fins a l'any 1812, no sabem res de Lacoma. A Itàlia o a França per on fou pensionat, treballaria innominat potser. D'Itàlia poden venir les còpies dels antics que esmenten els autors. Dels anys que va romandre allí i dels anys que va romandre a França, res en sabem. L'any 1812, però, sembla venir aquí, potser un cop acabada la pensió. Deduïm que era aquí, perquè d'aquesta data és, segons el Catàleg de l'Exposició de Retrats celebrada l'any 1910, un retrat de família interessantíssim exhibit en aquella manifestació. Aquest retrat, propietat de D. Lluís de Soler i Calls, representa els pares de l'artista, En Manuel Lacoma i N'Anna Sans, i la filla d'ells i germana del pintor Na Joaquina Lacoma i Sans. El pare Lacoma apareix pintant, assegut davant d'un caballet (seria pintor també?). La mare del nostre artista hi conversa; la germana (que presenta una semblança singularíssima amb eu Lacoma de l'auto-retrat de Belles Arts) és a un costat cosint. No és fàcil que l'artista pintés a França aquest grup de família tant barceloní. D'aquesta mateixa data encara (1812) és un altre auto-retrat de Lacoma que fou també exhibit a l'Exposició de retrats, pel mateix posseïdor de l'anterior, que és D. Lluís de Soler i Calls. En pintar-se aquest auto-retrat, el pintor tenia vint-i-vuit anys. Benezit en el seu *Dictionnaire* (1) diu

LACOMA. — Retrat dels pares i germana de l'artista. Col·lecció de D. Lluís de Soler i Calls. (Cl. L. del M.)

que obtingué de l'Escola de Barcelona, una pensió de cinc anys, de manera que escau, més ençà més enllà, la data de 1812 com la del acabament de la pensió, que podia iniciar-se a principis de l'any 1808 i aca-

bar-se a la fi de l'any 1812 en què present a Barcelona, faria el retrat de família i el seu segon auto-retrat.

No és clara la qüestió de si la pensió fou per anar a Itàlia o a França o a Itàlia i França alhora. Caldrà mi-

també que en 1810, exposà al Saló de París on obtingué una medalla d'or; el que a vint-i-sis anys i essent estranger, és alguna cosa.

En 1819, tornem a tenir notícies de Lacoma, i el trobem a Madrid, on és nomenat membre numerari de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Ferran, i pintor de Cambra de Ferran VII. Pinta en aquesta data, una sèrie de retrats de la Família Reial, destinats al pavelló dit «La Casita del Príncipe» en els jardins d'El Escorial. Hi ha encara a El Escorial, els següents: la Princesa Maria Teresa nena, la Princesa Maria Carolina Fernanda, en sos primers dies de nascuda, i la Princesa Maria Andrea també infant. Demés hi ha els dels duc i duquessa de Calàbria, del Comte de Lece, infant, del príncep de Càpua, adolescent, i dels comte de Siracusa, del duc de Notto, de l'Infant Sebastià, de la Princesa Beire, de l'Infant Carles Lluís comte de Montemolín, infant, de D.ª Maria Cristina de Braganza, de D.ª Maria Cristina de Borbon i de D.ª Maria Andrea. Un retrat de Ferran VII de cerimònia, gravat per Blanc, és obra de Lacoma. Al Museu de Madrid es guarda un retrat de la reina, tercera esposa de Ferran VII, obra de Lacoma.

S'escau l'hora en què Lacoma, que residia habitualment a París, rep els honors del títol acadèmic i de pintor de la Cort de Ferran VII, i demés dels honors, els encàrrecs dels retrats al·ludits, amb l'hora en què Lluís XVIII retorna al rei d'Espanya els grans quadres que amb bon ull, les tropes franceses se'n havien endut a París. Entre aquests quadres retornats, hi ha no-res menys algunes obres de Rafael, Murillo, Tiziano, Zurbarán, etc., i sabent que Lacoma intervingué en la gestió del retorn, és de suposar que les honors que se li feien, eren en recompensa dels seus treballs que l'èxit coronà.

(1) ELIES DE MOLINS. — Diccionario de escritores y artistas catalanes del siglo XIX.
(2) OSSORIO Y BENAT. — Diccionario de artistas españoles.

LACOMA. — «Flors». Museu de Belles Arts de Barcelona. (Cl. L. del M.)

(1) BENEZIT. — Dictionnaire des peintres, etc. - Paris 1897.

Heu's aquí un aspecte important de la tasca que el biògraf deu fer a París i a Madrid: buscar la part que el nostre artista va tenir en aquest afer. Com altre Canova, en qui aprofitant-se de l'admiració que Napoleón sentia per ell, Itàlia trobà un embaixador ple de patriotisme i de desitjos vehements de repatriar les obres d'art emportades per l'exèrcit invasor, la Acadèmia de San Fernando de Madrid, va trobar en l'artista català un bon col·laborador del Embaixador Extraordinari, que Espanya tenia a París, aquells dies del compliment dels tractes internacionals establerts. El nostre Lacoma, en una esfera més modesta i en una Cort que com la de Lluís XVIII, tenia com a norma de política exterior, desfer els greuges napoleònics, devia treballar intensament. Indica així, d'altra part, que existien en Lacoma, com en Canova, dots personals de simpatia i de mondanitat; coratge i contenció, per a assistir a la disputa que la reclamació dels quadres produí entre el Director del Louvre i l'Embaixador d'Espanya a París. Així a trenta cin anys, indica que Lacoma era tot un personatge, que es sabia moure bé dins la situació i seguir la línia de noble conducta que l'empresa exigia.

Des d'aquí, les notícies escrites sobre l'artista s'acaben. Dades inèdites numerades deuen haver-hi que formaran, si a Déu plau, un dia la biografia de Lacoma en la qual treballarem, i per a la qual preguem l'auxili de totes les persones que coneixin per via directa o indirecta, un detall, una data, un episodi de la seva existència, un document del seu art, una obra guardada en qualque recer familiar, aquí, a Madrid o a París.

La única notícia que els autors ens donen de Lacoma, després de la del seu nomenament d'Acadèmic a Madrid, és la de la seva mort en 1849. En aquesta hora l'artista tenia seixanta cinc anys. La mort ocorregué a París i cap circumstància d'ella és anotada. Unicament s'anota la de que Lacoma en el seu testament deixa a la Junta de Comerç tres obres que són *Un florero* i *Dos fruteros*, que són els que avui figuren a Belles Arts, al costat de l'auto-retrat i que com l'auto-retrat procedeixen de l'antic Museu Provincial de Pintura, al fondre's amb el Municipal sota els auspicis de l'actual Junta de Museus de Barcelona.

En aquestes obres, de tècnica meravellosa, de gust depurat i exquisit, d'observació de botanista i de calitats insuperades en l'art nostre fins a Martí i Alsina, s'hi nota veritablement el mestratge de Spaendonck. Gerard von Spaendonck, nascut a Telbourg en 1758 i mort a París en 1840, aconseguí a la capital de França una d'aquestes glòries de capità d'un gènere que la moda romàntica havia posat en boga. Aquest gènere era la pintura de fruits i flors. El pintor belga nacionalitzat francès, aconseguí en el París de l'avant segon Imperi una fama considerable,

LACOMA. — «Fruits». Museu de Belles Arts de Barcelona. (Cl. L. del M.)

i aconseguí el càrrec de professor i dibuixant al «Jardin des Plantes» i el títol de Membre de l'Acadèmia Reial. Les seves obres, escampades en diversos Museus de França, les coneixem pel quadre de fruits i flors que hi ha al Louvre; per un altre representant una cistella de flors que hi ha al Museu de Fontainebleau, i per un estudi de «Raïm negre» al Museu de Montpeller. Qui conegui aquestes obres i es miri el *Florero* de Lacoma, del nostre Museu de Belles Arts, veurà com Spaendonck s'hi sent. Qui vegi els préssecs i raïms dels dos *Fruteros* nostres, també ho reconeixerà i el qui examini la tècnica apuradíssima de les tres obres de Lacoma indicades, veurà i haurà de confessar que Lacoma, pintà amb la mateixa destresa i qui sap si amb una major intensitat que el propi Spaendonck.

Fou aquest l'únic gènere de Lacoma?... No ho sabem. Lacoma en

morir i en presentar a la Junta de Comerç de Barcelona, que de jove l'havia ensenyat i protegit, bé devia escollir les obres que li semblaven millors i més típiques de la seva carrera. Amb obres d'aquest gènere, pintades com ho són aquestes del nostre Museu, Lacoma es feia a París un nom i un lloc distingit. «En París — diu Ossorio —, sus cuadros alcanzaron buen precio»; i no és estrany, car la qualitat d'aquesta pintura de Lacoma, dins l'aparent modestia del gènere, que la moda convertia en un gènere exquisit, resisteix l'anàlisi més agut i la comparació amb els millors pintors de fruits i flors que en el seu temps hi havia a Europa.

Lacoma és una glòria nostra ignorada, i no perquè Lacoma sigui ignorat, sinó perquè no li hem tret el llustre... I dessota l'engrut del nostre oblit, el llustre hi és, evidentment.

JOAQUIM FOLCH I TORRES.

LACOMA. — «Fruits». Museu de Belles Arts de Barcelona. (Cl. L. del M.)

Sant Francesc d'Assís i l'art^(*)

El crític anglès Joan Ruskin (de qui es conta que en els últims anys de la seva vida portava una relíquia de sant Francesc), amb intuïció genial havia sentat ja en una de les conferències donades a Edimburg, en 1853, al fer l'elogi del pintor Turner, que l'art del segle XIII era el fonament de tot art, i que les arts dels segles següents, no tan sols es van edificar sobre d'ella, sinó que sempre es trobaven compreses en ella, i no són, en últim resultat, més que son desenrotllo (1).

Com antecedent de tal veritat explicava Ruskin que les ensenyances de les Sagrades Escriptures i els exemples de Nostre Senyor Jesucrist despertaren per tot arreu on foren adoptades un interès per les obres de Déu contemplades en la naturalesa, i que si les manifestacions d'aquest sentiment no es demostraren

abans d'una manera adequada, fou per raó de les circumstàncies que concorregueren en la difusió de la fe cristiana. L'art dels tres primers segles resultà insignificant per raó de les persecucions i per l'estat dels esperits, més afanyosos de predicar que de pintar. Quan en temps de Constantí fou declarada religió de l'Imperi Romà, una munió de gent, que sols de nom era cristiana, decorava els temples cristians com haurien decorat els temples pagans. I en el moment en què l'art nou començava a pendre una forma original, els barbres del Nord caigueren sobre d'ell, i calgué que les supersticions d'aquells homes s'ennoblissin, i que la rudesia de llurs mans s'afinés, abans de què el seu art pogués reflexar algun caràcter.

A l'arribar a aquest punt es quan Ruskin exclama: «Començo, doncs, el meu estudi en el segle XIII», i el segle XIII fou el segle de sant Francesc d'Assís.

Ara recordem una altra gran autoritat en la història i en la crítica d'art. Deia Herich Anton Springer (2), l'any 1860, en sos *Estudis sobre iconografia*: «No existeix obra d'art cristià que no tingui per endavant un text; això no rebaixa de cap manera l'art de l'Edat Mitja, solament constitueix l'afirmació de què una bona part dels temes per ella compostos no han nascut de la fantasia dels

(*) La celebració del Centenari de sant Francesc d'Assís fa oportuna la publicació del treball erudit de l'historiador d'art i President de l'Associació d'Amics de l'Art Litúrgic D. Vicens de Moragas, amb el qual donà a conèixer als lectors de la «Pàgina Artística» de *La Veu de Catalunya*, l'any 1910, l'important llibre de Thode sobre Sant Francesc d'Assís i els orígens de la Renaixença Italiana.

(1) John Ruskin, *Conferències sur l'Architecture et la Peinture*, traduïdes de l'anglès et annotées par E. Commarets. — París, H. Laurenc, 1910.

(2) Springer nasqué a Praga en 1825 y fou allí professor d'Història fins a 1852 en què s'encarregà de la càtedra d'Història de l'Art modern a Bonn, i passà en 1872 a ésser pro-rector de la Universitat de Strasburg i, més tard, professor d'Història d'Art a Leipzig.

artistes, sinó que foren trets del patrimoni d'idees comú a molts dels seus contemporanis. La invenció, la creació del tema, no és la missió de l'artista; quan més alta i més gran és la concepció a la qui ha de donar forma, és més de desitjar que l'artista la trobi ben definida. Llavors es pot donar íntegrament a sa realització plàstica; llavors és quan troba preparats els espectadors per pròpia educació, per a comprendre çò que ell ha traduït.»

Sentats aquests antecedents, entrem a examinar el cèlebre estudi sobre *Sant Francesc i els Orígens de l'Art de la Renaixença a Itàlia*, d'Enric Thode, publicat a Alemanya l'any 1885 i traduït per primera volta a França l'any 1900 (1).

Diu: Sant Francesc al mateix temps que creà una regla de vida religiosa, exercí una gran influència sobre tota la civilització del seu temps, i més especialment sobre la poesia i l'art. Ell mateix fou un poeta i un artista, i la seva concepció de la religió cristiana fou essencialment poètica i artística, donant als homes la consciència plena de la tendència, secreta i encara confosa, que l'inclinava a entrar en comunió amb la natura. La influència creadora de sant Francesc es manifestà d'una manera eminentment espiritual. En l'amor terre-

La plana d'Umbria des de la Plaça d'Assisi. A dreta l'Església i el Convent de Sant Francesc.

nal hi descobria un reflex de l'amor diví; en totes les coses passatgeres, una imatge de les coses eternes, i el poeta, qui sentint-se unit a tot lo vivent, trobava en la Creació l'expressió harmoniosa i la fidel imatge de Déu, féu que la civilització brollés en aquella hora de la més ardent de les fonts: de la moral cristiana de l'amor, la caritat divina abraçant l'univers.

Es realitza novament, bé que en molt superior esfera, el fet meravellós que en els temps antics donà naixement a l'art grec: els déus es convertiren en homes i els homes en déus. Fins els temps de sant Francesc la persona humana de Crist quedava en l'art com eclipsada per la persona divina. A comptar d'aquella hora, la persona humana de Jesús aparegué amb singular relleu i l'art cristià es pogué emancipar, perquè li bastava el formar-se un ideal buscant-lo en la naturalesa humana per a poguer representar la bondat divina. Sant Francesc, convertint la natura en intermediària legítima entre Déu i l'home, designà a l'artista cristià l'únic i veritable mestre que podia guiar-lo. Al mateix temps, també fou ell, per la tendra i pietosa imaginació de poeta, qui renovà l'antiga matèria de la llegenda cristiana, en termes de poder adaptar-se més directament a l'art.

La seva manera senzilla i purament humana d'imaginar la història evangèlica, és l'explicació veritable de l'acció prodigiosa que va exercir la predicació del Sant i dels seus deixebles. El cor del pobre s'emocionava d'amor i de pietat al sentir com el predicador inspirat feia reviure als seus ulls, en tota sa simplicitat i sa veritat, els dramàtics passos de la vida terrena del Salvador. Les imatges? Heu's ací el que necessitava el pobre analfabet al qual es dirigia la predicació franciscana, i les imatges de tal manera evocades davant d'ell quedaven impreses profundament en sa memòria, i Jesús es convertia realment en el germà corporal, en l'amic i companyó del senzill cristià, fins al punt de què el mateix artista, tenint-lo vivent dintre del seu cor, es sentia portat a representar-lo amb tota sublim simplicitat en sa naturalesa d'home.

Així, Giotto pogué pintar els frescos de sant Antoni de Pàdua, tendres i vivents, d'una realitat meravellosa; així, en una paraula, nasqué l'art del Renaixement.

Perquè el Renaixement, o més ben dit el nou art cristià, començà en el segle XIII. Des del Giotto fins a Rafael, és una evolució continuada que desenrotllà l'art italià i que tingué per fonament una mateixa concepció del món i de Déu. Fer començar el Renaixement en el segle XV, i antecedir-lo d'un art «gòtic», com es fa sovint en les històries de l'art, és desconèixer absolutament la vida orgànica del primer període del nostre art modern. Pel que atany a la pintura i a l'escultura, almenys, les obres que s'han donat com de la fi de l'Edat Mitja estan relacionades íntimament amb les que es diuen del Renaixement. I per més que l'arquitectura gòtica de Toscana demostra en part la influència de l'arquitectura gòtica del Nord, que efectivament pertany encara pròpiament a l'Edat Mitja, no obstant fins aquella mateixa arquitectura manifesta ja des del segle XII els principis essencials de l'art de la Renaixença. La forma gòtica de la construcció no és més, per tal arquitectura, que una vestidura exterior, i així no els hi costarà gens ni mica als arquitectes el prescindir-ne tot d'un cop pels anys 1400, per conciliar-la amb una vestidura nova emmatlevada a l'art clàssic antic.

Afegeixi's a això que és la Toscana la sola regió que en el segle XIII va ésser bressol d'un moviment artístic destinat més endavant a estendre's i a progressar d'una manera sempre constant i segura. I la força de la vida d'aquell art toscà, fill, o al menys inspirat en les predicacions de sant Francesc, consistia en un sentiment individual i profund de la natura, independent de tota influència estranya. La contribució de l'art antic en el desenrotllament d'aquest art nou es reduí a una direcció purament formal i a una ensenyança pràctica. Així es comprèn que la influència de l'art antic es fes sentir, sobretot en l'arquitectura, perquè en ella l'element formal i plàstic té una importància preponderant, mentre que la influència és menor en l'escul-

tura i quasi nul·la en la pintura. En aquella infància de l'art modern es comprèn molt bé que els escultors i els pintors, desitjosos d'aprendre, acudissin a demanar consells als monuments de l'art antic; però no hi van acudir més que per emmatllevar-li un llenguatge que pogués respondre a les necessitats d'expressió completament nova, de la què ells estaven ben penetrats. I encara el Giotto, que correspon a la generació immediata, amb la seva meravellosa penetració de quins eren els pervindres de l'art modern, s'entregà per complet a l'observació directa de la naturalesa, i per tal manera va acabar d'empènyer l'art modern pel camí que li corresponia. Després del Giotto, els escultors i els pintors encara tot sovint acudien als models antics en busca d'ensenyances precioses; mes,

baix les apariències d'imitació, cada dia anaven caminant més lliurement pel camí que els hi havia obert el mateix Giotto, fins que el *desideratum* que tots perseguïen fou obtingut en l'obra de Rafael i de Miquel Angel.

Però el principi que és comú a tota aquesta evolució artística, això és, la unió de la religió i de la natura en una idea de conjunt, va derivar real i

(1) Henry Thode, *Saint-François d'Assise et les Origines de l'Art de la Renaissance en Italie*, traduit de l'allemand, sur la deuxième édition, par Gaston Lefèvre. — Paris, Henry Laurencq, éditeur.

El més vell retrat de Sant Francesc (vers 1218), a Subiaco.

Sant Francesc per Margaritone d'Arezzo. Museu de l'Acadèmia de Siena.

veritablement de sant Francesc. No és que hom degui per això proclamar a sant Francesc com a veritable creador del nou art cristià; mes és ben cert que ell i son ordre, profunditzant la fe cristiana i transformant-la en imatges sensibles, donant-li una forma humana i popular, proporcionaren a l'art cristià una de les principals condicions de la seva existència.

VICENS DE MORAGAS.

(Seguirà.)

Les darreres descobertes a la tomba de Tutankhamon

En el Centre Excursionista de Catalunya, el soci senyor Pelegrí Casades i Gramatxes, en una de les últimes sessions celebrades per la dita societat, donà la nova del descobriment de la mòmia Tutankhamen, i de les joies i altres objectes preciosos que foren trobats en la caixa-antropoide que guardava el cos d'aquell Faraó, resultat de la campanya i infatigables treballs portats a cap per Mr. Eduard Carter, coronats per l'èxit més sorprenent.

Per a donar una idea de l'excelsa importància dels descobriments fets en l'últim Faraó de la XVIII dinastia, presentà el senyor Casades una sèrie de projeccions, reproduccions dels notables exemplars trobats a l'avant-cambra sepulcral, a la cambra que contenia el sarcòfag reial i a les sales dites dependències anexas.

Exposà també l'especialíssima disposició dels distintes elements que constitueixen la sepultura de Tutankhamen, remarcant no sols el ritual funerari observat en l'enterrament dels sobirans egipcis del període tebà, sinó també les precaucions minucioses per a la conservació indefinida del cos momificat.

Per a obtenir el descobriment d'aquest, recordà el senyor Casades que degué procedir abans que tot, amb refinada cura i minucioses precaucions, a descompondre els tres cadafals, o grans arcons, posats uns dintre els altres completament daurats, enriquits amb esmalts i «fayances» i decorats amb delicadíssims relleus, i després separen un gran vel mortuori, sembrat de rosàcees d'or, que cobria el sarcòfag, lliurat aquest en un gros bloc de «cuarcita-grega», ricament decorat amb relleus i esmalts.

Aixecada la tapa de granet del sepulcre i retirat el finíssim drap que la cobria, aparegué la primera de les tres caixes antropoides, ficades la una dintre de l'altra; en la última de les quals fou per fi descoberta la mòmia reial.

Per a donar una idea de l'extraordinària riquesa dels dits antropoides, presentà el conferenciant varis diapositius.

La figura del Faraó, en els esmentats fèretres, apareix sota la presentació dels déus Osiris, amb la corona i atributs de la reialesa.

L'or, els esmalts, les pedres precioses i semifines decoren superbament tots tres antropoides, que contenen, a

ANÒNIM. — Retrat de Sant Francesc (segle XIII) a Santa Maria dels Àngels d'Assisi.

L'Església i el Convent de Sant Francesc a Assisi.

més a més, en finíssims relleus, les representacions de les deesses Nelbet, Buto, Isis i Neftis, protegint amb les seves ales i braços el cos del rei.

L'últim dels dits antropoides és d'or massís i està evaluat en un milió cinc centes mil pessetes, aproximadament.

Amb no poques dificultats pogué Carter, auxiliat per altres arqueòlegs i especialistes, obtenir la mòmia de Tutankhamen fortament adherida en el tercer antropoide, per la descomposició dels olis, que havien format una resistent pasta bituminosa que tirà a perdre alguns adornaments i detalls.

Explicà el senyor Casades que amb ésser tan extraordinàriament notables els exemplars descoberts que projectà en la conferència, augmentava en interès artístic el tresor que es descobrí en el sarcòfag, en els fèretres, en la mòmia reial, entre les setze faixes que embolcaven el cos del Faraó. Consistien els exemplars al·ludits en amulets, estrelles, collars, anells i braçalets, que a desgrat de la seva gran riquesa queden en gran manera superats pels magnífics pectorals d'or i pedres fines, i esmalts de gran treball representant l'esparver i el serpent, divinitats de l'alt i baix Egipte; i l'esperit del rei, sota la forma d'altre animal.

Per a final de tanta meravella es trobà coronant el cap de Tutankhamen la diadema reial, únic exemplar fins ara descobert; i el que forma època en els anals de l'arqueologia, fou trobat en el cinturó del rei una daga amb la fulla de ferro (cer), metall en aquella època més preciós que l'or, essent d'aquest metall el puny i la funda o beina, decorat bellament d'esmalts.

Altres dagues o punyals foren també trobats a la sala reial, notant-se pel seu gran valor artístic la funda d'un d'aquests en la qual, en finíssim relleu, es representen escenes de lluita entre animals ferotges, obra tal vegada superior als cèlebres punyals de Vafio, i que s'atribueixen, els darrerament trobats, a orfèvres aqueus, fundant-se aquesta atribució en l'analogia que presenten els elements ornamentals que decoren el palau de Minos, a Creta, descoberts per Evans.

Finalment, el senyor Casades presentà en projeccions el sarcòfag i l'antropoide, dintre del qual ha estat de nou col·locada la mòmia de Tutankhamen, essent definitivament dipositat al Museu de El Caire, juntament amb el tresor admirable que guardava la tomba de l'últim Faraó de la XVIII dinastia tebana, descobert tot pels esforços inaudits del malaurat lord Carnarvon i seguits amb brillant èxit per l'arqueòleg Mr. Carter.

Les Exposicions

Sala de la Pinacoteca. — A la Pinacoteca s'ha celebrat una exposició i venda de pintura catalana del segle XIX, força interessant.

A Can Dalmau. — Exposà a les Galeries Dalmau, l'escultor Felip Coscolla, una sèrie de figures caricatures-

ques, fetes a la manera de certs caricaturistes alemanys, revelant drets d'observació notables. Aquestes obres, que en sa majoria formen part del treball fet per l'artista fa una desena, ara s'exposen, en demostració de les seves facultats d'humorista, ben apreciades.

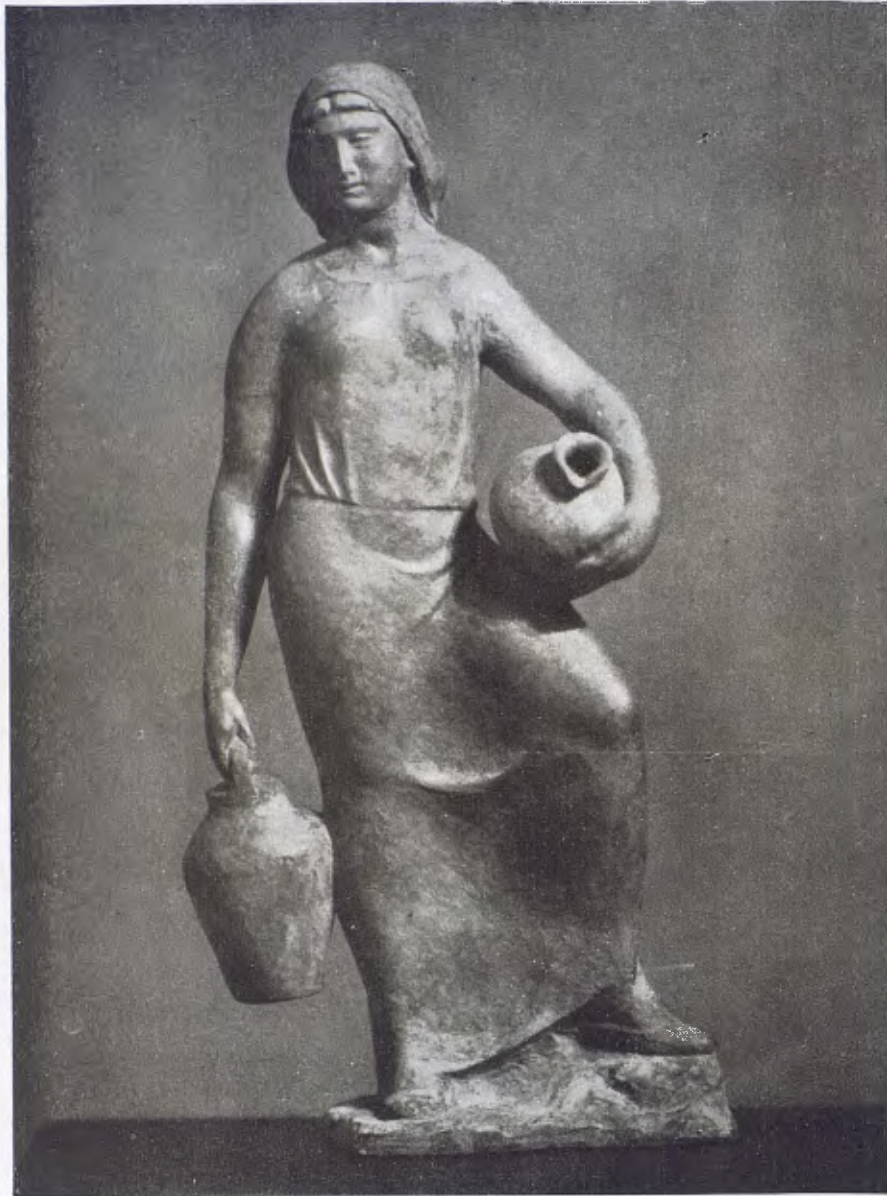
Exposicions que s'anuncien. — Són obertes a les Galeries Dalmau, des del 20 del corrent, les exposicions d'aquarel·les, aiguaforts i dibuixos de Elsa Jernàs i la de paisatges sud-americans de Lluís Maristany de Trias. D'una i altra parlarem en el nostre vinent número.

Sala Parés. — Enric C. Ricart ha exposat una sèrie de natures mortes, plenes d'aquell sabor personal inconfusible que tenen les obres d'aquest artista. La graciosa veritat de les coses modestes que poblen el món que ens volta, hi és dita amb una mica d'ironia plena de noblesa i de bon gust. El dibuixant precís que hi ha en Enric C. Ricart es revela una vegada més. El pintor no depassa els límits que la rigidesa del dibuix incisiu del conegut gravador de Vilanova li imposa, i així les obres de pintura d'Enric C. Ricart són bells dibuixos sobre tela i colorits a l'oli.

No tenim la preocupació dels gèneres ni la mania de les jerarquies dels procediments, que tots són bons quan constitueixen el verb que explica alguna cosa interessant. I les obres de Ricart són plenes d'interès i de profunditat senzilla.

A la mateixa Sala Parés, el dibuixant Sr. Lòpez Morelló hi exposa una sèrie de dibuixos colorits de caràcter ornamental del tipus ja conegut en l'obra d'aquest artista, qui persisteix en les rutes que la seva personalitat li ha assenyalades.

Exposen encara, a la Sala Parés, els Srs. Rafael Izquierdo, una sèrie de pintures i dibuixos colorits sobre temes anecdòtics, pintorescos i picarescos, alhora, i l'escultor Domingo

CLARET. — «Samaritana». Terra cuita. — Galeries Areñas. (Cl. Areñas.)

Aragonés. Aquest artista mostra unes qualitats úniques entre nosaltres en la imitació de les talles antigues. De les seves obres plenes de caràcter i de mèrits, en aquest aspecte d'imitació

de models gòtics i romànics, en parlarem en el nostre vinent número amb l'atenció que aquesta especialitat mereix, reproduint algunes de les obres exhibides.

El gravador Bartomeu Maura

Ha mort a Madrid En Bartomeu Maura, germà de N'Antoni Maura.

En Bartomeu era fill de Palma de Mallorca, nascut l'any 1844 i estudià pintura en aquella Acadèmia de Belles Arts i després en l'Escola especial de Pintura i Escultura de Madrid.

Havia guanyat, per oposició, el càrrec de director artístic de la Fàbrica Nacional de la Moneda i fou primer gravador del Banc d'Espanya; era autor de la medalla commemorativa del descobriment d'Amèrica i del gravat del quadre «Las Lanzas», de Velàzquez, i posseïa moltes recompenses obtingudes en diverses exposicions.

Les terres cuites de Claret

L'escultor Claret, un dels nostres residents a França, ens mostra ara a les Galeries Areñas una bella col·lecció de terres cuites. Art exquisit, el seu clacissisme és un retorn a la actualitat i a la natura. Les seves figurines vívides tenen la gràcia i la força d'aquells sublimes bibelots que foren les tanagres gregues.

El record de les tanagres és evident en l'obra d'en Claret; però en les seves escultures, no sols hi ha el record, sinó que n'hi ha la joia i la gràcia viva; i això és quelcom més que un neo-clacissisme, un retorn a les pures fonts on aquelles obres gregues tenen l'origen.

El millor elogi de l'artista és aquí. La seva exposició ens ha revelat el seu art que desconexiem. Els amateurs barcelonins gourmants de les bones obres d'art modern, no poden deixar passar indiferents aquesta exposició de terres cuites de Claret, car en ella el bon tast hi trobarà substància per a complaure's. F.

CLARET. — «Venus». Terra cuita. — Galeries Areñas. (Cl. Areñas.)

CLARET. — «Venus i Cupidell». Terra cuita. — Galeries Areñas. (Cl. Areñas.)

El gerrer

Marian Burgués

Marian Burgués és un gerrer de Sabadell, venerable pels seus anys i per la tasca que porta feta. La restauració de la ceràmica catalana té en ell l'iniciador. En Santiago Segura, quan va fundar el seu primer Faians Català, obrí la casa amb les gerres i els gerros d'en Burgués, tots plens de gràcia i d'alegria i de la simplicitat i bella rusticitat de les coses d'art popular.

D'aleshores ençà molts han treballat en la feina de fer ceràmiques d'art. En Serra inicià la fabricació de porcellana d'art a Catalunya. En Quer, capità de tots en la tècnica ha permès dir que a Catalunya es feien ceràmiques perfectes. Després vingué la tongada dels decoradors, amb l'Aregay, en Nogués, en Guardiola i altres que fan honor a la terra.

En Burgués no s'ha mogut d'on era, i amb la seva ceràmica popular, i els mitjans de la indústria tradicional popular de Catalunya ha fet coses formosíssimes. Ell ha mantingut els procediments típics de la bella terrissa de Mataró, de la Bisbal, de Barcelona, etc., i home amorós de l'ofici ha publicat un petit llibret del seu art que dona gust de llegir.

Are en Marian Burgués s'ha posat

El ceramista sabadellenc Marian Burgués en el seu obrador.

a fer vidres, i el millor sobre els seus vidres, en l'art dels quals es confessa encara aprenent, ell ho diu en una lletra que ens ha adreçat al demanar-li dades del seu treball:

«Treball sol: jo m'arrenco la terra, colo el fang i el treball, pinto, esmalto o engalbo, enforno, i faig la coccio.

En la mateixa fornada, barrejo la terrissa, la majòlica i la faïence sense distinció.

A cada fornada provo nous esmalts i motius de decoració. Quant a les formes no podria fer una parella amb tots els mils que he fet. Procuo fugir de tot ço que ja fan els altres; les còpies m'enfarfeguen donant-se el cas que havent copiat la major part de faïences de Paterna o en sa forma o en un detall o altre, fujo de la còpia exacte. No vull contribuir a què s'enganyi als *amateurs*, i poso nom i data a cada peça.

En quant al vidre esmaltat el faré com els altres. Es qüestió d'anar proyant, i procuraré també fugir de les còpies i de les normes dels altres limitant el preu i posant-lo al alcanç dels modestos *amateurs*»

Així parla de la seva feina aquest modest artista que ha sabut donar a la nostra ceràmica popular, un caient de cosa artística i moderna.

FLAMA.

GASETA DE LES ARTS

Apareix quinzenalment

EDITORIAL DAVID, Corts, 460   EDITORIAL POLÍGLOTA, Petritxol, 8

Subscripció:	<table border="0"> <tr> <td>Barcelona .....</td> <td>2 ptes. al mes</td> </tr> <tr> <td>Península i Amèrica 30</td> <td>» l'any</td> </tr> <tr> <td>Altres països .....</td> <td>36 » »</td> </tr> </table>	Barcelona	2 ptes. al mes	Península i Amèrica 30	» l'any	Altres països	36 » »	Número solt: De l'any corrent Ptes. 1'25 » anterior » 2
Barcelona	2 ptes. al mes							
Península i Amèrica 30	» l'any							
Altres països	36 » »							

GUIA DE LES ARTS I DELS ARTISTES

<p style="text-align: center;">Pintors</p> <p>BAIXERAS, DIONÍS ..... CASP, 46. BENET, RAFAEL ..... MUNTANER, 1, 2.ºn, 1.ª BIOSCA, JOAQUIM ..... DIPUTACIÓ, 310. CAPMANY, RAMON ..... ESCUDELLERS, 8, TALLER. CARLES, D. .... CASP, 56. COLOM, JOAN ..... CLARÍS, 99. DURAN CAMPS, R. .... DIAGONAL, 335, TALLER. ESPINAL, M. A. .... PROVENÇA, 362. JUNYENT, OLAGUER .... Bonavista, 22. MASVILA, F. .... Pg. S. JOAN, 133. ESTUDI MESTRES, FELIX ..... DIPUTACIÓ, 289, 1.ºr RAURICH, NICOLAU .... BARCELONA, 24 (SARRIÀ) RINCON, VICENS ..... PETRITXOL, 14</p> <p style="text-align: center;">Dibuixants-pintors</p> <p>CARDUNETS, ALEXANDRE DIPUTACIÓ, 235, 2.ºn, 1.ª</p> <p style="text-align: center;">Escultors</p> <p>CLARASÓ, ENRIC ..... GRANADOS, TORRA SANT FRANCESC (SARRIÀ). LLIMONA, JOSEP ..... DIAGONAL, 410. OTERO, JAUME ..... ARAGÓ, 329. VILADOMAT I MASSANES, JOSEP SARDANYOLA.</p> <p style="text-align: center;">Decoració</p> <p>LENA, S. A. .... PL. ANTONI LOPEZ, 15, 3.ºr, 2.ª</p> <p style="text-align: center;">Decoradors</p> <p>BADRINAS, A. .... NEPTÚ, 2 (GRÀCIA). BUSQUETS, JOAN ..... PASSEIG DE GRÀCIA, 36. LLONGUERAS, JAUME .. RDA. S PERE, 36, 3.ºr, 1.ª MARCO, SANTIAGO ..... ARAGÓ, 280. PALAU, JOSEP ..... MALLORCA, 313. PARCERISAS I C.ª ..... E. GRANADOS, 90 RIGOL, RAMON ..... DIAGONAL, 389.</p> <p style="text-align: center;">Projectistes de jardins</p> <p>LLIMONA IBENET, RAFAEL CASA BALIARDA-HORTA RIGOL ARTUR ..... PL. TETUÁN, 18, TENDA.</p> <p style="text-align: center;">Acadèmies de dibuix i pintura</p> <p>BAIXAS ..... Pl, 1, 1.ºr</p> <p style="text-align: center;">Llibreries d'art</p> <p>EDITORIAL POLÍGLOTA PETRITXOL, 8.</p> <p style="text-align: center;">Editors de llibres d'art</p> <p>EDITORIAL MUNTAÑO-LA, S. A. .... PL. CATALUNYA, 9.</p> <p style="text-align: center;">Reportatges d'art</p> <p>SERRA, FRANCESC ..... SALMERON, 156, 2.ºn</p>	<p style="text-align: center;">Efectes de dibuix i pintura</p> <p>GUARDIOLA, I. .... VALÈNCIA, 199. HORTA, MIQUEL ..... AVINYÓ, 7 TEXIDOR, MODEST ..... RBLA. CATALUNYA, 89. TEXIDOR, VÍDUA E. ... RONDA SANT PERE, 16.</p> <p style="text-align: center;">Antiquaris</p> <p>COSTACARVAJAL ..... CALL, 28, PRAL. ESCLASANS, MARIA .... PIETAT, 10 DAR.ª CATED. GALERIA MONTLLOR .. FRENERIA, 5. » » QUER FARRÉS, FR.º ... PALLA, 27. VALENCIANO, J. .... CORRÍBIA, 2.</p> <p style="text-align: center;">Catifes (Manufactura)</p> <p>AYMAT, TOMÀS ..... RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).</p> <p style="text-align: center;">Ceràmica d'art</p> <p>GUARDIOLA, JOSEP ..... MOZART, 6, 1.ºr, 2.ª</p> <p style="text-align: center;">Construcció i decoració</p> <p>BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª. STA. ELENA, 4 i 6.</p> <p style="text-align: center;">Constructors d'obres</p> <p>OLIVA MALLOL ..... RDA. S. PERE, 48, 2.ºn, 2.ª</p> <p style="text-align: center;">Ebenistes</p> <p>BUSQUETS, JOAN ..... P. GRÀCIA, 36. HOMAR, G. .... CANUDA, 4. ORRI, FREDERIC ..... ARIBAU, 226. VAYREDA, RAIMOND... BORRELL I DIPUTACIÓ, 111</p> <p style="text-align: center;">Escultors decoradors</p> <p>SOLER, FRANCESC ..... ARIBAU, 224 INTERIOR.</p> <p style="text-align: center;">Escultura religiosa</p> <p>CAMPS ARNAU, J. M.ª. ... MONTSENY, 77 (GRÀCIA).</p> <p style="text-align: center;">Fusteries artístiques</p> <p>CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121. TARRAGÓ, ENRIC ..... CONSELL DE CENT, 283.</p> <p style="text-align: center;">Galeries d'exposicions</p> <p>AREÑAS ..... CORTS, 670. GALERIES DALMAU ... P. GRÀCIA, 62. GALERIES LAIETANES. CORTS, 613. MALMEDÉ, L. .... P. GRÀCIA, 68. PINACOTECA, LA ..... CORTS, 644. SALA PARÉS (MARAGALL) PETRITXOL, 5</p> <p style="text-align: center;">Joiers</p> <p>SUNYER, R. .... CORTS, 660.</p>	<p style="text-align: center;">Làmpares</p> <p>BIOSCA I BOTEY ..... RBLA. CATALUNYA, 129.</p> <p style="text-align: center;">Metalls d'art</p> <p>BIOSCA I BOTEY ..... RBLA. CATALUNYA, 129. CORBERÓ, PERE ..... ARIBAU, 103.</p> <p style="text-align: center;">Miralls</p> <p>TERRÉS CAMALÓ, E. ... EXPOSICIÓ: LAURIA, 9 TERRÉS CAMALÓ, J. M., s. c. Tallers: VALÈNCIA, 483</p> <p style="text-align: center;">Mobles moderns</p> <p>BADRINAS, A. .... NEPTÚ, 2 (GRÀCIA).</p> <p style="text-align: center;">Papers pintats</p> <p>GUASCH, FILL DE JOSEP. RAURICH, 8. SÀLVIA, FILLS DE SALV... PORTAL DE L'ÀNGEL, 4</p> <p style="text-align: center;">Parquets (fàbriques)</p> <p>BASTÚS, QUERALTÓ I C.ª SANTA ELENA, 4 i 6 CASAS, VÍDUA DE F. ... DIPUTACIÓ, 119-121.</p> <p style="text-align: center;">Pedra artificial</p> <p>MINGUELL, JOAN ..... PARÍS, 209.</p> <p style="text-align: center;">Pintors decoradors</p> <p>CASALS PEYPOCH, J.... ROGER DE FLOR, 164. COROMINAS, MANUEL... ASTÚRIES, 14 (GRÀCIA).</p> <p style="text-align: center;">Reproduccions artístiques</p> <p>BECHINI, GABRIEL..... ROGER DE FLOR, 162. PRIU, TOMÀS ..... CONSELL DE CENT, 368. RENART, J. .... DIPUTACIÓ, 271.</p> <p style="text-align: center;">Tapisseries</p> <p>BLANCO BAÑERES, H... CALL, 21.</p> <p style="text-align: center;">Tapissers</p> <p>BUSQUETS, JOAN ..... PASSEIG DE GRÀCIA, 36. GILABERT, JOSEP ..... PASSEIG DE GRÀCIA, 114 LLOSA, PERFECTE ..... BALMES, 128, TENDA.</p> <p style="text-align: center;">Tapissos (Manufactura)</p> <p>AYMAT, TOMÀS ..... RIUS I TAULET, 21 (SANT CUGAT DEL VALLÈS).</p> <p style="text-align: center;">Vidres d'art</p> <p>GRANELL I C.ª..... ENRIC GRANADOS, 46. RIGALT, BULBENA I C.ª CASANOVA, 32. TERRÉS CAMALÓ, E. ... EXPOSICIÓ: LAURIA, 9 TERRÉS CAMALÓ, J. M., s. c. Tallers: VALÈNCIA, 483</p>
--	---	--

LONES, LONETES, LLANETES
I ALTRES TEIXITS

TOLDOS, VELAM, BANDERES
I SIMILARS

TENDES DE CAMPANYA
DE DIFERENTS MODELS

CONFECCIÓ DE TOTA CLASSE
DE TREBALLS DEL RAM

G. ESTAPÉ

PASSEIG DE SANT JOAN, NÚM. 8
TELÉF. 203 - S. P.
BARCELONA

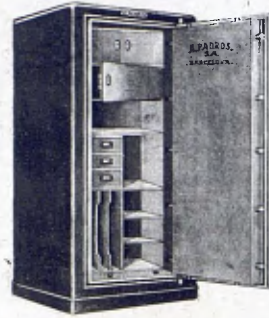
**Enquadernacions
Subirana, S. A.**

Corts, 496

Enquadernacions de uxe,
pròpies per a presents,
de bibliòfil i de tota mena
Especialitats en daurats a mà

Administració:

Libreria Subirana, Portaferrisa, 14

A. PADRÓS, S. A.

ARQUES INVULNERABLES PER A CAUDALS
AMB PANY DE SECRET SENSE CLAU

PREMSES PER A COPIAR CARTES

PANYS DE SEGURETAT PER A PORTES DE PIS

BÀSCULES DE ROMANA SENSE PESOS

CAMBRES CUIRASSADES AMB COM-

PARTIMENTS (PER A BANCOS I BANQUERS)

A PROVA DE FOC, EXPLOSIUS I LLADRES

Fem tramesa de pressupostos si s'ens demanen

TALLERS: VALÈNCIA, 501-503 • CASTILLEJOS, 247-249
DESPTX: RONDA SANT PERE, 21 • BARCELONA

TALLER DE TAPISSERIA I DECORACIÓ

JOSEP GILABERT

ANTIGA CASA ROSELLÓ

Es tallen fundes i confec-
cionen tota mena de cor-
tinatges. • Especialitat en
sillons de gran confort.

Passeig de Gràcia, 114 • Telèfon 2634 G.
BARCELONA

Areñas

FOTOGRAFIA i EXPOSICIONS

Procediments pigmentaris

Gomes

Tintes

Carbons

Esmalts

Venda d'obres

i objectes d'art

Antiguitats

Decoració

Mobles

Corts, 670 (junt al Ritz)

Pintura : Paper : Decoració

Manuel Corominas

Astúries, 14 Tel. 394 G.
BARCELONA (G.)

Fusteria

Enric Tarragó

TALLER DE CONSTRUCCIONS:

Consell de Cent, 283. Telèf. 3504 A.

FÀBRICA D'ELABORAR FUSTA:

Roger de Flor, 132. Telèf. 327 S. P.

RENART

Reproduccions

Enquadraments

d'art

Diputació, 271

BARCELONA

¡GRAN ÈXIT!

RESUM

DE LA

HISTORIA GENERAL DE L'ART

per en

JOAQUIM FOLCH I TORRES

Director dels Museus d'Art i Arqueologia de Barcelona,
Ex-professor d'Història de l'Art a l'Escola Superior de
Bells Oficis

SUBSCRIPCIÓ:

a 1'50 pessetes quadern :: Dos quaderns mensuals

EDITORIAL DAVID - Corts, 460 - BARCELONA

GALERIES LAYETANES

Corts Catalanes, 613 Tel. A. 4902

EXPOSICIONS D'ART

TAPISSOS

LÀMPARES

DECORACIÓ

CONSTRUCCIÓ DE MOBLES
D'ESTIL

H. Blanco Bañeres

Call, 21 (Pl. S. Jaume). - Telèf. 190 A.

ALFOMBRES

TAPISSERIES

CORTINATGES

LLENCERIA

TAPISSOS PERSES I D'ESMIRNA
NUSATS A MÀ

L. Malmedé

Antiguitats i objectes d'art

EXPOSICIONS

Passeig de Gràcia, 68

València, 255

RIGALT, BULBENA i C.^a

VIDRIERIA D'ART I INSTAL·LACIONS

CASANOVA, 32 (entre Corts i Sepúlveda)
TELÈF. 5343-A. BARCELONA

TALLER D'EBENISTERIA

DE

Frederic Orri

Construcció de
mobles de totes
classes

• ARIBAU, 226 •
Telèfon 2091 G. Barcelona

**RAMON SUNYER
JOIER**

TEL. 813 - S. P. GRANVIA, 660

BARCELONA

CASA FUNDADA L'ANY 1835

Reproduccions artístiques
en marbre, pedra, etc.

Fundició de bronzes a la cera perduda

Gabriel Bechini

TELÈFON S. P. 120

Roger de Flor, 162, i Consell de Cent, 430
Barcelona

SILLÓ DE REPÓS

Patent n.º 93559

POT GRADUAR-SE A QUATRE POSICIONS
DIFERENTS i AVENTATJA EN CONFORT
I EN ECONOMIA AL SILLÓ ADJUSTABLE DE
FABRICACIÓ ANGLESA

Model A.
Tapissat amb molles

Model B.
Amb coixins de miraguano

A. Badrinas

Neptú, 2 (G.)

BARCELONA

